Reçu CLT
0090500020
Le 19 MARS 2013
N° 0187

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ MƏDƏNİYYƏT VƏ TURİZM NAZİRLİYİ

AZ 1000, Bakı şəh., Hökümət evi,
Ü.Hacıbəyov küç., 40

Elektron poçt: mct@mct.gov.az
tourism@mct.gov.az
İnternet səh.: www.mct.gov.az

Tel.: (+99412) 493-43-98
(+99412) 493-30-02
Faks: (+99412) 493-56-05

№ 43/02-18/2 "15" 03 2013 il

To whom it may concern

With this letter, we officially confirm that the **Chovqan**, with registration number **FT010100007** is included into the **Folklor > GAMES, PERFORMANCES > GAMES > Horse-riding games** section of the Register of Intangible Cultural Heritage of the Republic of Azerbaijan approved in 2010.

Enclosed: An excerpt from the Register referring to the **Chovqan**.

Vasif Eyvazzade
Director
International relations and cultural programmes department
Ministry of Culture and Tourism
Republic of Azerbaijan

FOLKLOR > OYUN-TAMAŞA > OYUNLAR > Atüstü oyunlar	
FT010100007	Çovqan

Azərbaycan Qeyri-Maddi Mədəni Irs Nümunələrinin Dövlət Reyestrindən "Çovqan"a dair çıxarış

Reyestr Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin 218 saylı 28.04.2010 tarixli Əmri ilə təsdiq edilmişdir (16.01.2012 tarixli əlavələrlə)

Element haqqında məlumat

Çovqan (çövkən) ən qədim zamanlardan Azərbaycanda geniş yayılmış atüstü xalq oyunlarından biridir. Etimoloji baxımdan bir neçə açıqlaması vardır. "Çovqan" Azərbaycanda əkinçilik və maldarlıq ənənələrinin əsas daşıyıcılarından olan çoban və mehtərlərin (atabaxanların) istifadə etdikləri ucu əyri ağacın (dəyənəyin) adıdır. Çovqandan qoyun, at və digər heyvanların idarə olunması ilə yanaşı, ilk zamanlarda cütlüklər, sonralar isə komanda şəklində, çoban və mehtərlərin qoyun dərisindən hazırlanmış topla oynamaları üçün istifadə etmişlər. Müasir Azərbaycanda oynanılan Çovqan (çövkən) oyununda iki komanda iştirak edir. Hər komanda 5-6 atlı oyunçudan və 1 nəfər ehtiyatda saxlanılan atlı oyunçudan ibarət olur. 5 oyunçudan təşkil olunan komandada 2 nəfər müdafiəçi və 3 nəfər hücumçu olur. 6 oyunçudan ibarət komandada isə 2 nəfər müdafiəçi, 1 nəfər yarımmüdafiəçi və 3 nəfər hücumçu olur. Oyunda komandanın tərkibindən asılı olmayaraq, qapıçı olmur.

Oyunçu mütləq at belində olmalıdır. Atın nisbətən kiçik və orta boylu olması oyunu asanlaşdırır. Bu baxımdan Azərbaycanın Qarabağ atları, onların yerli tipləri və mələzləri Çovqan (çövkən) oyunu üçün ideal atlar hesab olunur. Oyunda istifadə olunan çomağın uzunluğu yetkin oyunçular üçün 1m.25sm., yeniyetmələr üçün 1m.30sm. qəbul edilmişdir. Çomağın bu ölçüsü əsasən Qarabağ atlarından istifadə edildiyi hal üçün götürülür. Daha hündür boylu atlardan istifdə edilməsi, çomağin da uzunluğunun artırılması zərurətini ortaya çıxarmış olur ki, bu oyunu texniki baxımdan çətinləşdirməklə yanaşı (ilk növbədə təhlükəsizlik nöqteyi - nəzərdən), məhz Azərbaycanda təşəkkül tapmış ənənəvi qaydalrından kənarlaşması kimi nəzərə çarpır. Çovqan qarağac, nar, tut, zoğal, vələs ağaclarından düzəldilir.

Oyunçular tüklü papaq ("çoban papağı"), çuxa, arxalıq, qurşaq, at minən zaman geyinilən xüsusi şalvar, boğazlı çəkmə, yaxud çarıqla dizə qədər yun corab geyməklə çıxış edirlər. İlin fəsilindən asılı olaraq geyim forması bir qədər yüngülləşdirilir. Bu zaman oyunçu milli ornamentlərlə işlənmiş ipək köynək, nazik parçadan tikilmiş şalvar və yüngül çəkmə geyinir. Oyun musiqi sədaları altında, bir qayda olaraq zurna, saz, nağara (dəf) kimi milli alətlərin ifasında cəngi və digər qəhrəmanlıq havalarının müşaiyəti ilə icra olunur.

Elementin növü

- ☐ qeyri-maddi mədəni irsin vasitəsi kimi şifahi ənənələr və ifadələr, o cümlədən dil
- ☐ ifa incəsənəti
- ☒ sosial fəaliyyət, ayinlər və bayram tədbirləri
- ☐ təbiət və kainata aid biliklər və fəaliyyət
- ☐ ənənəvi sənətkarlıq
- ☐ digər(ləri)

Element daşıyıcıların sayı

2010-ci ilin reyestri üzrə - 137 nəfər
2012-ci ilin reyestri üzrə - 118 nəfər

Elementin istifadəsinin cari tezliyi

Çovqan təxirəsalınmadan qorunması zərurətindədir. Səbəblər :

- Təlim sisteminin mövcud olmaması
- Qarabağ at cinsinin yararlı hesab edilən tiplərinin azalması

Aidiyyəti icmaların, qrupların, və ya əgər münasibdirsə, icmaların adı

Bu bölgələrdə məşq bölmələri və milli komandalar fəaliyyət göstərir. Qazax rayonunda Firudin Yaqubov, İlqar Məmmədov Ağstafada Etibar Məmmədov və Yaqub Musayev, Şəkidə Məmməd Əliyev və Əli Orucov, Ağdamda Natiq Orucov, Bakıda Namiq Orucov müvafiq məşq bölmələrinə və komandalara rəhbərlik etməklə, bu oyun üçün idmançıların və atların seçilməsi, təlimi, yarışlara hazırlanması ilə məşğul olurlar. Milli komandaların formalaşmasına və idmançıların təliminə bölgələrdə müvafiq Mədəniyyət və Turizm idarələri, respublika üzrə isə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Respublika Atçiliq Turizm Mərkəzi rəhbərlik edir. Həmin mərkəzin 2006-cı ildə Şəki rayonunda, 2007-cu ildə Ağdam rayonunda filialları yaradılmışdır.

Elementin coğrafi mövqeyi və uzaqlığı

Çovqan (Çövkən) oyununun əsas mərkəzi Azərbaycanın Qarabağ bölgəsi hesab olunur. Bu oyun üçün yığcam bədən quruluşuna və orta hündürlükdə boya, öz çevikliyi və olduqca cəlbedici qızılı-sarı rəngi ilə seçilən Qarabağ cinsli atların daha münasib hesab edildiyi üçün, habelə yerli əhalinin milli ənənələrə və ata olan böyük sevgisi təqdim olunan elementin geniş yayılmasına zəmin yaratmışdır.

Çovqan (çövkən) oyunu Qarabağ atçılığı mədəniyyətinə, Qarabağ atçılıq mədəniyyəti isə bu oyunun inkişafına təsir etmiş, əslində bu tandem Azərbaycanın, Qafqaz xalqlarının və sonradan bir çox dünya xalqlarının atçılıq mədəniyyətlərinin inkişafına siraət etmiş, əsrlərdən bəri nəsildən-nəsilə ötürülərək bu günümüzə gəlib çatmışdır.
Hazırda Azərbaycanın 16 bölgəsində - Şəki, Ağdam, Ağstafa, Qazax, Balakən, Zaqatala, Qax, Oğuz, İsmayıllı, Qəbələ, Yevlax, Goranboy, Ağcabədi, Bərdə, Daşkəsən və Tovuz rayonlarında Çovqan (çövkən) milli atüstü oyununun keçirilməsi üzrə ənənələr bərpa edilmişdir.

Kim tərəfindən təqdim olunmuşdur

Qarabağ Cins Atları Həvəskarları Assosiasiyası, Azərbaycan atçılıq federasiyası, müxtəlif atçılıq klublarının Çovqan oyunçuları

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

AZƏRBAYCAN QEYRİ-MADDİ MƏDƏNİ İRS NÜMUNƏLƏRİNİN DÖVLƏT REYESTRİ

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin
218 saylı 28.04.2010 tarixli Əmri ilə təsdiq edilmişdir

Bölmənin adı	Seksiya, sub-seksiya		№	Elementin adı	Elementlərin növləri
BAYRAM, MƏRASİM, AYİN	**AYİN VƏ MƏRASİMLƏR**		(1).	Çay dəstgahı	sosial fəaliyyət, ayinlər və bayram tədbirləri
			(2).	Hamam mədəniyyəti	
			(3).	Sünnət	
			(4).	Yas	
			(5).	Türkəçarə	təbiət və kainata aid biliklər və fəaliyyət
	XALQ BAYRAMLARI		(6).	Qurban	şifahi ənənələr və ifadələr
			(7).	Novruz	
			(8).	Orucluq	
MƏDƏNİ MƏKANLAR	**XÜSUSİ MƏDƏNİ MƏKANLARIN ƏNƏNƏVİ BİLİKLƏRİ VƏ SƏNƏTKARLIĞI**		(9).	Lahıcın mədəni məkanı	ənənəvi sənətkarlıq, təbiət və kainata aid biliklər və fəaliyyət
			(10).	Nicin mədəni məkanı	
			(11).	Qırmızı Qəsəbənin mədəni məkanı	
FOLKLOR	**MUSİQİ**		(12).	Aşıq sənəti	ifa incəsənəti
			(13).	Muğam sənəti	
			(14).	Meyxana	
	RƏQSLƏR		(15).	Yallı	
	OYUN-TAMAŞA > OYUNLAR	**Atüstü oyunlar**	(16).	Altunqabaq	sosial fəaliyyət, ayinlər və bayram tədbirləri
			(17).	Atüstü güləş	
			(18).	Baharbənd	
			(19).	Papaq oyunu	
			(20).	Çovqan	
		Dərviş oyunları	(21).	Aylanış	
			(22).	Dövran	
		Uşaq oyunları	(23).	Bənövşə	
			(24).	Cızığtopu	
		Zorxana oyunları	(25).	Güləşmə	
			(26).	Pəhləvanlıq	

	OYUN-TAMAŞA > TAMAŞALAR	**Qaravəlli tamaşaları**	(27).	Kosa-gəlin	sosial fəaliyyət, ayinlər və bayram tədbirləri
			(28).	Şirvan Qazısı	
		Meydan tamaşaları	(29).	Ayıoynatma	
			(30).	Xoruz döyüşdürmə	
		Oyuq (Kukla) tamaşaları	(31).	Çömçəgəlin	
			(32).	Dəzgah Şahsəlimi	
			(33).	Ərusək	
		Şəbih tamaşaları	(34).	Əza	
			(35).	Qətl	
			(36).	Məzhək-Şəbih	
SƏNƏTKARLIQ	**ƏNƏNƏVİ-DEKORATİV SƏNƏT**		(37).	Azərbaycan xalçaçılığı	ənənəvi sənətkarlıq
			(38).	İpəkçilik	
			(39).	Şəbəkəçilik	
			(40).	Kəlağayı	
	TİKMƏ		(41).	Doldurma	
			(42).	Güləbətin	
			(43).	Muncuqlu	
			(44).	Pilək	
			(45).	Təkəlduz	
	XALQ TƏSVİRİ SƏNƏTİ		(46).	Heykəltəraşlıq	
			(47).	Xəttatlıq	
			(48).	Qrafika	
			(49).	Miniatür	
			(50).	Rəngkarlıq	
	XALQ TƏTBİQİ SƏNƏTİ		(51).	Ağacişləmə	
			(52).	Duluşçuluq	
			(53).	Bədii metal	
			(54).	Bəzədilmə üsulları	
			(55).	Dəmirçilik	
			(56).	Misgərlik	
			(57).	Zərgərlik	
			(58).	Şüşə sənəti	
MİLLİ MUSİQİ ALƏTLƏRİNİN HAZIRLANMA VƏ İFAÇILIQ SƏNƏTİ	**İDIOFONLU ÇALĞI ALƏTLƏRİNİN HAZIRLANMA VƏ İFAÇILIQ SƏNƏTİ**		(59).	Ağız qopuzu	ənənəvi sənətkarlıq, ifa incəsənəti
			(60).	Kaman	
			(61).	Çan	
			(62).	Hövsər	

	NƏFƏS ÇALĞI ALƏTLƏRİ	(63).	Kərənay	ənənəvi sənətkarlıq, ifa incəsənəti
		(64).	Mizmar	
		(65).	Musiqar	
		(66).	Nay	
		(67).	Balaban	
	SIMLI ÇALĞI ALƏTLƏRİ	(68).	Tar	
		(69).	Saz	
		(70).	Kamança	
	ZƏRB ÇALĞI ALƏTLƏRİ	(71).	Dəf	
		(72).	Dümbək	
		(73).	Qaval	

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

STATE REGISTER OF INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE ELEMENTS OF AZERBAIJAN

Approved by the order No. 218 of the Ministry of Culture and Tourism of Azerbaijan Republic on 28.04.2010

Name of grand sector	Section, sub-section		№	Title of the element	Type of the element
HOLIDAYS AND CEREMONIES	**RITUALS AND CEREMONIES**		(1).	Tea destgah	social practices, rituals and festivities
			(2).	Hamam tradition	
			(3).	Sunnet, ritual circumcision	
			(4).	Yas mourning ritual	
			(5).	Traditional quackery	knowledge and practices concerning nature and the universe
	FOLK HOLIDAYS		(6).	Qurban	oral traditions and expressions
			(7).	Novruz	
			(8).	Orujluq	
CULTURAL SPACES	**TRADITIONAL KNOWLEDGE AND CRAFTSMANSHIP OF CULTURAL SPACES**		(9).	Cultural space of Lahij	knowledge and practices concerning nature and the universe, traditional craftsmanship
			(10).	Cultural space of Nij	
			(11).	Cultural space of Qirmizi Qasaba	
FOLKLORE	**MUSIC**		(12).	Ashuq Art	performing arts
			(13).	Mugham	
			(14).	Meykhana	
	DANCES		(15).	Yalli	
	GAMES, PERFORMANCES **> GAMES**	**Horse riding games**	(16).	Altunqabaq	social practices, rituals and festivities
			(17).	Horse wrestling	
			(18).	Baharbend	
			(19).	Papakh game	
			(20).	Chovqan	
		Darvishs' traditional game	(21).	Aylanish	
			(22).	Dövran	
		Children's games	(23).	Benovshe	
			(24).	Jizigtopu	
		Zorkhana games	(25).	Güleshme	
			(26).	Pehlevanlıq	

	GAMES, PERFORMANCES > PERFORMANCES	**Joke performances**	(27).	Kosa-gelin	social practices, rituals and festivities
			(28).	Shirvan Qazisi	
		Square performances	(29).	Ayioynatma	
			(30).	Khoruz döyüshdürme	
		Puppet performances	(31).	Chömchegelin	
			(32).	Dezgah Shahselimi	
			(33).	Erusek	
		Shebih performances	(34).	Eza	
			(35).	Qetl	
			(36).	Mezhek-Shebih	
TRADITIONAL CRAFTS	**TRADITIONAL DECORATIVE ART**		(37).	Azerbaijani carpet weaving	traditional craftsmanship
			(38).	Sericulture	
			(39).	Shebeke making	
			(40).	Kelaghayi	
	EMBROIDERY		(41).	Doldurma embroidery	
			(42).	Gülebetin embroidery	
			(43).	Munjuqlu embroidery	
			(44).	Pilek embroidery	
			(45).	Tekelduz embroidery	
	FOLK FINE ARTS		(46).	Traditional sculpture	
			(47).	Azerbaijani Traditional calligraphy	
			(48).	Graphics	
			(49).	Miniature making	
			(50).	Azerbaijani folk painting	
	APPLIED ARTS		(51).	Traditional woodwork	
			(52).	Traditional pottery	
			(53).	Artistic metalwork	
			(54).	Traditional Azeri ornamentation	

		(55).	Blacksmith's art	traditional craftsmanship
		(56).	Copper products making	
		(57).	Jeweler's art	
		(58).	Glass art	
CRAFTSMANSHIP AND PERFORMING ART OF NATIONAL MUSICAL INSTRUMENTS	**IDIOPHONE MUSICAL INSTRUMENTS**	(59).	Aghiz qopuzu	traditional craftsmanship, performing arts
		(60).	Kaman	
		(61).	Chan	
		(62).	Hövser	
	WIND MUSICAL INSTRUMENTS	(63).	Kerenay	
		(64).	Mizmar	
		(65).	Musiqar	
		(66).	Nay	
		(67).	Balaban	
	STRINGED MUSICAL INSTRUMENTS	(68).	Tar	
		(69).	Saz	
		(70).	Kamancha	
	PERCUSSION MUSICAL INSTRUMENTS	(71).	Def	
		(72).	Dümbek	
		(73).	Qaval	